

KUZEY MAKEDONYA SİYASETİNDE YENİ BİR DÖNEME DOĞRU

Sevba Abdula

KUZEY MAKEDONYA SİYASETİNDE YENİ BİR DÖNEME DOĞRU

Sevba Abdula

- Kuzey Makedonya'da muhalefet seçimleri kazanmaya yakın mı?
- Arnavut bloğunda BDİ'nin merkez siyasete yakınlaşma stratejisi, Arnavut muhalefet bloğunun rüzgarını dindirebilecek mi?
- İlk kez Arnavut ve Türk partilerinin seçim ittifakı neler getirebilir?

Etnik, ulusal, siyasi, dini, kültürel, bölgesel, tarihi bir çok farklılığı içinde barındırmasıyla Kuzey Makedonya devlet ve toplum örneği açısından kuşkusuz özel bir konuma sahip. Bağımsızlığını elde etmesinden sonra bile birçok meydan okuma ve kendini yeniden inşa etme süreçleriyle karşı karşıya kaldı. 1991, 2001, 2017 gibi ülke tarihi için büyük kırılmaları uluslararası baskıların eşliğinde "bir şekilde demokrasisini" işleterek yönetebildi. Ulusal, tarihi ve dini kimlik bağlamında devlet ve toplumun yaşadığı parçalanmışlığın fay hatları devam etse de önemli ölçülerde de onarıldı. Makedon-Arnavut, Makedonya-Yunanistan, Makedon Ortodoks Kilisesi-Sırp Ortodoks Kilisesi, NATO üyeliği, AB müzakere süreçleri gibi ülkenin 30 yılı aşkın sorunları Makedon-Bulgar sorunu dışında büyük ölçüde çözümlenerek dengeye oturmuş durumda.

Tüm bu süreç ve ülkenin heterojen yapısının doğal sonucu olarak siyasal hayatta üç farklı ideolojiyi, hakim partiyi veya rejim tasavvurlarını ortaya çıkardığını ifade etmek mümkün. İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedon Ulusal Demokratik Birliği (VMRO-DPMNE) muhafazakar-milliyetçi

Makedonları merkeze alarak bir Kuzey Makedonya tasavvuru belirlerken özellikle 2000 öncesi ve 2008-2016 dönemlerini kurucu dönemler olarak belirlemiş durumda. Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) partisi etrafında birleşen sosyal demokratlar ise ortak vatandaşlık, sosyal adalet, AB süreçlerini merkeze alarak 2017-2023 dönemini kendi altın çağları olarak sürekli referans yapacakları çok açık. Kuzey Makedonya tarihi açısından 2001 sonrası kurulan rejimin en önemli çapalardan olan Demokratik Bütünleşme Birliği (BDİ) partisi ise Arnavut milliyetçiliği ve sekülerliğin amiral gemisi olarak Arnavut kimliğinin, devletin ikinci unsuru olarak kurgulanmasında büyük rol oynadı. 2001 iç çatışmanın kurucu liderine sahip bir parti, Arnavutların hak ve temsili, eşit vatandaşlık, seküler milliyetçilik, Batı bloğunun önemli temsilcisi olarak kendini sürekli kurguladı. Kuzey Makedonya siyaseti son 20 yıldır bu üç kurucu geleneği ve tasavvuru üreterek siyasal mücadelenin sınırlarını belirledi. Bu üç siyasi gelenek merkez siyasete yaklaştıkça iktidar oldu. 2008-2016 VMRO dönemi her ne kadar ikinci dönemde otoriterlik, aşırı milliyetçiliğe kaymış olsa da ideolojik, etnik ve siyasi ittifaklar kurarak iktidarı elde

etti. Aynı şekilde Makedon ve Arnavut milliyetçiliğinin ana eksen olduğu Makedonya sosyolojisinde sosyal demokratların iktidarı ancak bir kısım Arnavutlar, Türkler, Romanlar, Boşnakları, Sırpıları ittifaka dahil ederek 2017-2023 döneminde iktidarı ele geçirip devam ettirebildi. Bu üç kurucu parti ve siyaset insan hakları, hukukun üstünlüğü, ortak vatandaşlık, hesap verilebilirlik, etkin bürokrasi, ekonomik kalkınma, adil gelir dağılımı gibi konularda merkez siyasetten uzaklaştıkça seçmen de onlardan uzaklaşma eğilimi gösterdi. Bu üç kurucu parti ve rejime “Arnavut muhalefet bloğunu” eklemek mümkün. Özellikle 2016 yılından itibaren birçok partiden oluşan sonraları da birçok partiye ayrışan Arnavut muhalefeti, BDİ partisi ekseninde bir muhalefet yürüttü. Siyasi, hukuki ve ekonomik yolsuzluk ve çürümüşlük üzerinden yüksek sesle geliştirilen bu muhalefet, 2001 yılından bu yana (2008 yılı hariç) tüm hükümetlerde yer alan bu kurucu partinin muhalefete düşmesine yönelik 2016’da 120.000 bin, 2020’de 95.000 oya ulaşsa da BDİ’nin rejim ve uluslararası arenadaki ilişkileri, kıvraklığı, muhalefeti bloğunu bölecek taktiklerde ve seçim siyasetinde ustalaşması bu meydan okumaların hep üstesinden gelmesine neden oldu.

Kuzey Makedonya’da seçim siyaseti

2024 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri ülke için yeni bir dönemin habercisi olma niteliğini taşıyor. 2017-2023 dönemi anayasa değişiklikleri ile devlet ve toplumun yeniden tanımlandığı dönemin sonucunda özellikle Makedon halkında devletin ve ulusal kimliğin birlik ve bütünlüğünün çok aşındığına dair büyük bir inanış bulunuyor. Milliyetçilerin tüm baskılarına rağmen, Anayasal değişikliklerle gelen isim değişikliği, Bulgaristan’la Makedon kimliği üzerinde pazarlıklar, Arnavutlara ilk kez verilen Meclis Başkanlığı ve Başbakanlık makamları gibi birçok neden anketlere yansımış durumda ve çok büyük bir ihtimalle de SDSM’nin seçimde ikinci parti olacağını işaret etmektedir. 24 Nisan 2024

Cumhurbaşkanlığın birinci turu, 08 Mayıs’da hem ikinci tura kalan Cumhurbaşkanı adayları hem de milletvekili seçimleri gerçekleşecek. Her iki seçim için temelde dört ana ittifak oluşmuş durumda; İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedon Ulusal Demokratik Birliği (VMRO-DPMNE) “Senin Makedonya’n”, SDSM sosyal demokratlar “Avrupa Geleceği İçin”, BDİ Avrupa Cephesi İttifakı, Arnavut Muhalefeti “VLEN” (Değer) seçim sloganları ile her iki seçime dahil olmuş durumda. VMRO-DPMNE, Gordana Siljanovska Davkova, SDSM mevcut Cumhurbaşkanı Stevo Pendarovski, BDİ mevcut dışişleri bakanı Buyar Osmani, Arnavut Muhalefeti ise Arnavutların İttifakı Partisi Başkanı ve Gostivar Belediye Başkanı Arben Taravari’yi cumhurbaşkanı adayı göstermiş bulunuyor. Cumhurbaşkanlığı seçiminde ipi göğüsleyecek aday Silyanovska’nın alacağı oya, ikinci tura Arnavut adayının kalıp kalması ve 2019’da Cumhurbaşkanlığı seçimini Arnavut oylarıyla kazanan Stevo Pendarovski’nin Makedon seçmenini ikna etmesi gibi durumlar belirleyecektir.

Milletvekili seçimlerine gelince 2020 milletvekili ve 2021 yerel seçimlerde Kovid-19 sürecinin etkisiyle de katılımın %50’lerde, geçerli oy sayısının da 900.000’ler civarına düştüğü bir durumda seçmenin sandığa gidip gitmemesinin sonuçları belirlemişti, bu seçimde de katılım oranı önemli bir değişken olarak dikkat çekmete. Kuzey Makedonya seçim sonuçlarını etkileyen bir diğer değişken üçüncü ve dördüncü seçim bölgelerindeki sonuçlardır. İştup, Köprülü, Usturumca, Pirlepe, Kavadar, Manastır gibi şehirlerin seçmenleri Makedonlarda kimin iktidar olacağını belirliyor. 2008-2014 dönemi seçimlerindeki başarısına yaklaşacağı görülen VMRO-DPMNE’nin Üsküp’te yani birinci ve ikinci seçim bölgesindeki performansı ise hükümet görüşmelerinde ne kadar güçlü bir şekilde yer alacağını şekillendirecektir.

Sosyal demokratlar 2017-2023 yılları arasında ülkenin ortak vatandaşlık, reformlar, AB vizyonu

gibi değerleri tekrar riske edilmemesi üzerine kurduğu seçim stratejisinin ne kadar karşılık bulacağı büyük kuşku yaratıyor. Bununla birlikte SDSM iktidarının en büyük mimarı olan Zoran Zaev'in yerel seçimlerdeki başarısızlığı sonucu istifa etmesi sonucu oluşan liderlik zafiyetini mevcut başbakan ve parti lideri Kovačevski'nin dolduramadığı aşkar. Bu iki olumsuz de facto duruma ekonomideki yaşanan sıkıntılarda eklenince sosyal demokratlar seçim zaferinden bir hayli uzaklaşmış durumdadır.

Aşırı sağ ve sol partilerin yükseldiği bir dünya konjonktüründe Kuzey Makedonya'nın dışarıda kalması şaşırtıcı olurdu. Dimitar Apasiev'in LE-VİCA ve Maksim Dimitrievski'nin ZNAM partilerinin popüleritesi sürpriz değil. 2024 seçimlerinde VMRO-DPMNE ve SDSM partilerinden uzak duran ve memnuniyetsizliklerini her iki partiye ifade edecek önemli bir kesimi kendilerine çektikleri aşkar. Toplamda 8-10 arasında milletvekili çıkaracakları beklenen, siyasetin uçlarında politika yürüten, bu iki parti olası koalisyon görüşmeleri ve anayasa değişikliği süreçlerinde siyasetin gündeminde yer alacaklardır.

Hayat pahalılığı, borçlanma ve göç

Sosyal demokrat iktidarın milli kimlik üzerinde yaşattıkları "aşınma" ile birlikte ekonomideki sorunlarında Makedon seçmeninde etki yaratacağı ve oy düşüşüne neden olacağı bekleniliyor. 2020-2023 dönemi ekonomik aktivite olarak dünya ekonomisi açısından da zor bir dönemi ifade ediyor. Kovid-19 süreci büyük bir daralma, borçlanma ve enflasyonist dönemi ortaya çıkardı. 2020'de %6.1 daralan ekonomi, 2020-2023 döneminde ortalama sadece %0.25 büyüme kaydetti. 2010'lar boyunca enflasyon %1'lerde iken 2022'de %14.2 ile tavan yaptı. Özellikle gıda ve enerji fiyatlarında artış halkın günlük harcamalarında büyük bir etki yarattı. Borçlanma ülkenin son 4 yılında en önemli sorun alanlarından biri oldu. Kamu borcu GSYH'nın %60'ına kadar

ulaşırken dış borç 2022'de GSYH'nın %82'sine ulaşarak ülke tarihin en yüksek seviyesine ulaştı. Sosyal demokrat bir hükümetin olmazsa olmazı olan gelir dağılımı, asgari ücret, ortalama maaş ve işsizlik oranları da en azından geriye dönüş yaşanmadı yer yer de iyileşmelerin yaşandığı görülmektedir. Ortalama maaş 2023 yılında 49.397 denarla ülke tarihinin en yüksek seviyesine çıkarken asgari ücret ise 20.000 denara ulaşmış oldu.

Arnavut Cephesinde Kıyasıya Yarış: BDI'nin merkez parti olma girişimi

Bu seçimde sonuçların ne olacağı konusunda Arnavut cephesi daha büyük bir heyecana sahip. 20 yılı aşkın milliyetçi seküler bir siyasi çizgi izleyen BDI'nin güçlenmiş muhalefete karşı 2016 ve 2020'de SDSM'nin ürettiği merkez siyaset politikası ve ittifaklarla seçim başarısı elde etme stratejisine benzer bir yol izleyerek ilk kez Türk, Romen, Boşnak partileriyle ittifak kurup seçime girmesi kayda değer bir yenilik olarak dikkat çekiyor. Aynı şekilde parti, geçen dönemlerde muhalefette yer alan ve muhalefette bulunan partilerden ayrışan ve yeni partiler kuran eski muhalif birçok lideri, STK liderini de yanına alarak olabildiğince muhalefeti dengelemeye çalıştı. SDSM iktidarlarında BDI, hükümeti ayakta tutan en önemli unsur olmanın siyasetini iyi inşa ederek Kuzey Makedonya tarihinde ilk kez Meclis Başkanı koltuğunda bir Arnavut'un (Talat Caferi'nin) oturması sağlamış, 2024 yılında da aynı kişiyi teknik hükümetin Başbakanı olarak seçtirerek Arnavutların 30 yıllık siyasi mücadelelerinin en iyi dönemini taçlandırmıştır. Fakat tüm bu başarılar rağmen biriken yolsuzluk iddiaları, devlette kadrolaşma suçlamaları, muhalefeti dizayn etme eleştirileri, partide yaşanan iç siyasi mücadeleler, Arnavut cephesinin en büyük muhalefet blokunun oluşmasını sağladı. Kosova'daki Lëvizja Vetëvendosje (Kendi Kadelerini Tayin Hareketi) desteğiyle dört siyasi parti

seçim ittifakı kurarak (Arnavutların İttifakı Partisi, BESA, Alternativa, Lëvizja Demokratike) birinci, ikinci, beşinci ve altıncı seçim bölgelerinde BDİ'yi çok zorlayacak bir yapı üretebildi. Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda BDİ ve VLEN adaylarının alacağı oylar seçmenin üzerinde muhakkak etki edecektir fakat bu seçimin galibi özellikle beşinci ve altıncı seçim bölgesinde ortaya çıkacak sonuç belirleyecektir.

Türkler&Arnavutlarla seçim ittifakında

Osmanlı sonrası dönemde Müslüman kimliği uluslaşma süreciyle karşı karşıya kalıp Arnavut, Türk ve Boşnak etnik ve ulusal kimliklerini üretti. Bu duruma aşırı milliyetçilik, sekülerleşme, katı laikleşme, devletin dinsizlik politikaları eklenince siyasal anlamda birlikteliği çok uzaklaştırdı. Makedon kimliğinin devletin hegemonik kimliği haline gelmesiyle de yüksek siyasette ve entelektüel hayatta Türkler birçok sefer Makedonlarla daha doğrudan ilişkiler, etkileşimler gerçekleştirdi. Arnavut kimliğinin dengelenmesi, Türklerin asimilasyondan uzak kalmasını da içeren bu karşılıklı kazan kazan formülü bugüne kadar devam etti. Halkın din, kültür, gelenek, ailevi birlikteliğinin gündelik hayata yansıdığı bu ilişki ilk kez 2024 seçimlerinde siyasi bir içeriğe dönüşmüş durumda. BDİ'nin güçlenen Arnavut muhalefetine karşın tüm diğer etnik gruplarını içine alma zorunluluğu açılım politikasına neden olmuştur. BDİ, Türk Demokratik Partisi (TDP) ile seçim ittifakı yaparken Adnan İsmaili ile yakınlığı bilinen ve seçime yakın bir zamanda Makedonya Türkleri Hak ve Demokrasi Hareketini kurduklarını ilan eden Anayasa Mahkemesi eski başkanı Salih Murat ve Ensar Derneği Başkanı Süleyman Baki'yi listesine dahil etmiştir.

BDİ ve TDP işbirliğinin arkasında TDP'nin uzun dönemdir SDSM iktidarında istediği politikaları gerçekleştirememesi olduğu gibi BDİ'nin çok yakın geçmesi beklediği seçimlerde üçüncü, beşinci ve altıncı seçim bölgelerinde Türk oylarını kendi

partisine aktarma hedefidir. İlk kez gerçekleşen bu ittifakın olası olumlu ve olumsuz sonuçlarında yaratacağı etki tartışılmaz. Arnavut seküler milliyetçi partinin uzun dönem Türkleri öteki gördüğü bir ortamda bu yakınlaşma sadece Kuzey Makedonya'da değil bölgeyi de olumlu anlamda etkileyebilir. Fakat olumsuz bir sonuçta siyasetin dışlayıcılığı bu onarılması gereken ilişkiyi daha da zehirleyebilir. TDP'nin bu ilişki de rolü, dikkati ve söylemi belirleyici olacaktır. Türk Milli Birlik Hareketi ve Türk Hareket Partisi geleksel olarak Makedon partileri ile ittifakı öncelidiler. Merkez siyasette yaşanan seçim rekabetinin sonucunda Türkler ilk kez en yüksek sayıda milletvekili ile parlamentoda yer alabilirler.

Kuzey Makedonya'da Siyasetin Geleceği

Kuzey Makedonya 2024 yılında iktidarın değişimi ile karşı karşıya kaldığı açık. Büyük bir olasılıkla milliyetçi iktidar ülkenin önümüzdeki 4 yılında birçok kararın alınmasında belirleyici olacak. Bulgaristan ile yaşanan varoluşsal soruna çözüm, Avrupa geleceğini şekillendirecek. VMRO-DPMNE partisi 2008-2016 yılları arasındaki otoriter, muhafazakar-milliyetçi, ötekileştirici politikalarına dönmesi beklenmiyor ama Makedon kimliğini güçlendirici projelerde yer alacağını beklemek şaşırtıcı olmayacaktır. Ülkenin Avrupa Birliği süreci uzadıkça, ülke siyasetindeki pragmatist, milliyetçi kampaşa, her ne pahasına seçimleri kazanmaya odaklanmış parti kültürleri, kadrolaşma, kazan-kaybettir veya kaybet-kaybet formüllerin varlığından uzaklaşmak mümkün olmayacaktır. AB perspektifi, Balkanlarda ortak pazar ve karşılıklı bağımlılık, hukukun üstünlüğü, insan haklarına dayalı toplum tasavvuru, adil bölüşüm, güçlü ekonomik büyüme ve kalkınma, nitelikli eğitim, rekabetçi yükseköğretim, dijital alt yapı gibi olmazsa olmaz amaçlar ülkenin uzağında kalırsa ülkenin siyasi geleceğinde göç konusu birinci gündem maddesi olacaktır.

Sevba Abdula 1984 yılında Üsküp'te doğdu. 2008 yılında lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İktisat bölümünde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında "Din ve Milliyetçilik: Sırp Ortodoks Kilisesi ve Sırp Milliyetçiliği Örneği" başlığı ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde "İktidar, Kimlik ve Tarih: Sırp Tarih yazımında ve Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı ve Habsburg İmparatorluğu Anlatısı" doktora tezi ile doktora çalışmalarını tamamladı. Fettah Efendi Derneği ve Balkan Çalışmaları Vakfı'nda yöneticilik yapan Sevba Abdula Balkanlarda modernleşme, din-devlet ilişkileri, siyasi tarih, Balkanlarda Müslüman düşünce, tarih ders kitapları konularını merkez konumdadır. Evli bir kız ve erkek çocuğu babasıdır.

BSF | B | A | L | K | A | N |
S | I | T | U | D | I | E | S |
F | O | U | N | D | A | T | I | O | N

balkanfoundation.com